

Danske forbindelser

Næs Jernverksmuseum i Jacob Aalls fotspor i København

”På Næs Verk varte dansketida til 1910”, sa Gunnar Molden med et smil på et seminar som jernverksmuseet nylig arrangerte i København. Som programansvarlig for seminaret innledet han med å fortelle litt om de mange og tette båndene som har vært mellom jernverkseierne på Næs og deres familie- og forretningsforbindelser i Danmark, og danskene som har bodd og arbeidet i Holt. I 1910 døde familien Aalls siste danske gartner – Jens Døllner – og med han kan man si at dansketida var over på Næs, nesten 100 år etter at Norge fikk sin egen grunnlov i 1814.

Jacob Aall på Næs Verk (1773-1844) var en av dem som var med i grunnlovsforsamlinga på Eidsvoll, og seminardeltakerne fulgte i hans og hans forbindelsers fotspor i og rundt København. Seminaret var en del av jernverksmuseets store Jacob Aall-prosjekt som blant annet finansieres av Aust-Agder fylkeskommune, og formålet var å samle ressurspersoner fra de to landene for utveksling og presentasjon av problemstillinger, kunnskaper, kilder og annet som kan være av betydning for prosjektet. Jernverksmuseet ønsker å oppmuntre til forskning og presentere forskningsresultater knyttet til Jacob Aall og tida rundt 1814, og det skal skrives en biografi om Jacob Aall som en del av prosjektet. Fondet for dansk-norsk samarbeid støttet seminaret, som delvis foregikk på fondets kurssted Schæffergården, og delvis på utflukter i og utenfor København sentrum.

Jacob Aall gikk på skole i Nyborg og studerte i København, han ble dansk gift, og forbindelsen med Danmark spilte en stor rolle i hans virke som offentlig person og næringslivsaktør. Jacob Aall kom til å gjøre bruk av den gode forbindelsen til Danmark på mange måter, f.eks. i forbindelse med lobbyvirksomhet i tida før opprettelsen av det norske universitetet eller handels- og skipsfartsvirksomhet knyttet til produksjonen ved jernverket. København var i en lengre periode – også etter 1814 – en av de viktigste markedsplassene for verkets owner og stangjern. Flere av de fagfolkene som Aall knyttet til seg kom fra Danmark, og han sendte flere av sine betrodde medarbeidere til København for videreutdanning. Gjennom forbindelsen med Henrich Meldahl, som i 1811 startet opp et jernstøperi i København, kom også Aall til å gi et bidrag til industriutviklingen i Danmark. I Aust-Agder huskes dessuten innsatsen hans for å skaffe korn fra Danmark under blokaden.

Seminaret samlet et førtitalls inviterte forelesere og deltakere fra institusjoner som Nasjonalbiblioteket, Riksarkivet, Universitetene i Oslo, Agder, Trondheim, København og Odense, Eidsvoll 1814, samt flere arkiver, høyskoler og museer. Forfatter Arild Stubhaug – som er engasjert for å skrive biografien om Jacob Aall – deltok også på seminaret, som må betegnes som både innholdsrikt og vellykket. I løpet av fire dager ble det holdt omkring 20 kortere og lengre foredrag, der temaene spente fra en orientering om Københavns Universitet på 1790-tallet til arkivstudier av handelsforbindelser mellom danske og norske provinsbyer. I tillegg besøkte deltakerne lokaliteter knyttet til Jacob Aalls opphold og forbindelser i Danmark, og de studerte bevarte miljøer som vitner om levekår, industriutvikling, sosiale forhold og dansk-norske forbindelser på 1700- og 1800-tallet.

Jernverksmuseet utgir en egen skriftserie i Jacob Aall-prosjektet, og mange av foredragene fra seminaret vil etter hvert bli tilgjengelige både i trykt versjon og på museets hjemmesider.

Knut Aall foran familien Stephansens hus i Badstuestræde, slik det ble seende ut da det ble gjenoppbygd etter den store bybrannen i København i 1795. Her bodde Jacob Aall i sin studietid. Foto Næs Jernverksmuseum.

Den norske ambassadøren i København – Jørg Willy Bronebakk – i jovial samtale med programansvarlig Gunnar Molden fra jernverksmuseet under en foredragskveld i Bakkehuset (se under). Foto Næs Jernverksmuseum.

I dette huset – det såkalte Bakkehuset på Vesterbro – leide Jacob Aall seg et rom på 1790-tallet der han kunne lese til eksamen i fred og ro. Han hadde egen hest som sørget for transporten til og fra Badstuestræde i sentrum, der han ellers bodde hos sin tilkommende svigerfamilie.

Foto Knut Aall.

Her i Frederiksberg-parken spaserte Jacob Aall og hans tilkommende Lovise Andrea Stephansen, og kanskje hentet de også inspirasjon til det som skulle bli parken på Nes Verk. Slottsforvalter Voigt på Frederiksberg tilhørte Stephansen-familiens nære omgangskrets.

Foto Knut Aall.

Meldahls gravsted på Frederiksberg kirkegård i København. Henrich Meldahl var i en periode en av Jacob Aalls betrodde medarbeidere, og i 1811 startet han jernstøperi på Vesterbro i København med Jacob Aall som medeier.

Foto Næs Jernverksmuseum.

Seminardeltakere samlet foran Frederiksdal slott, bygd som sommerhus i 1744, og fortsatt i den opprinnelige familiens eie. I første rekke ses blant annet jernverksmuseets styreleder Terje Bodin Larsen (t.h.), Jacob Aalls etterkommer Knut Aall (med kamera), Per Norstrøm fra Aust-Agder fylkeskommune (midt i, med solbriller), og programansvarlig Gunnar Molden fra Næs jernverksmuseum (t.v.). Foto Næs Jernverksmuseum.

